

VARJÚ MÁRTON

**A hatékony bírói jogvédelemhez való jog a közösségi jogban:
a *tierce opposition*; a *tierce opposition* elterjedése a világ
jogrendszereiben**

Az Európai Közösségek bíróságai előtti eljárásban igénybe vehető rendkívüli jogorvoslati eszköz, a *tierce opposition* megengedhetőségének alapjogi vizsgálata szerves részét képezi annak a kutatásnak, amely a hatékony bírói jogvédelemhez való jog érvényesülését vizsgálja a közösségi jogban. A kutatás több eredmény elérését tűzte ki maga elé. Fel kívánja tárni azokat az anyagi jogi és eljárási jogi szabályokat a közösségi jogban és a közösségi jog hatálya alá tartozó tagállami jogban, amelyek kapcsolatban állnak a hatékony bírói jogvédelemhez való joggal. Az európai bíróságok a különböző jogintézményekhez fűzött értelmezése alapján meg kívánja állapítani a vizsgált alapvető jog közösségi jogi tartalmát és annak korlátozhatóságát. Az Európai Emberi Jogi Egyezmény jogának segítségével hívásával vizsgálni akarja, hogy mennyiben egyeztethető össze a két kapcsolatban lévő jogrendszerben a hatékony bírói jogvédelemhez való jog tartalmáról és korlátozhatóságáról alkotott felfogás.

Bevezetés

A *tierce opposition* egy olyan rendkívüli jogorvoslati eszköz, amely lehetőséget ad az alapeljárásban részt nem vett harmadik személyeknek,¹ hogy a bíróság jogerős vagy még nem jogerős ítéletének megváltoztatását kérik egy új eljárásban, amelyet az alapeljárásban szereplő összes féllel szemben indítanak. A *tierce opposition* francia jogi gyökere kétségtelen.² A francia joggal kapcsolatban nem álló vagy nem állt jogrendszerekben nem találhatunk ilyen tulajdonsággal bíró különálló jogintézményt, bár nem kizárt, hogy ezek a jogrendszerek

¹ Harmadik személyeknek azokat személyeket nevezzük, akik az eljárásban sem félként, sem beavatkozóként nem vettek/vesznek részt.

² H-W. RENGELING, *Handbuch des Rechtsschutzes in der Europäischen Union*, Verlag C.H. Beck, München, 2003², 517.

ismernek olyan jogintézményeket, amelyek hasonló szerepet tölthetnek be, mint a *tierce opposition*. Ennek fényében indokolt a jogintézmény francia elnevezésének használata, amelyet alátámaszt az is, hogy a *tierce opposition* kifejezés fordításai a nemzeti jogrendszerekben teljesen más tartalmú jogintézményeket jelölhetnek. Az angol-szász jogrendszerekben a *tierce opposition* fordítására használt *third-party proceedings* kifejezés alapvetően harmadik személyek folyó eljárásokba való beavatkozását jelenti (*third-party intervention*). A német fordításban használt *Drittwiderspruch* a ZPO 771. szakasza szerint egy a végrehajtási eljárásban harmadik személyek jogainak védelmét szolgáló kifogás. Ezzel szemben az olasz *opposizione di terzo* és a portugál *oposição de terceiros* kifejezések a francia jogból ismert jogintézményt jelölik kisebb-nagyobb eltérésekkel. A magyar fordításban megjelenő „harmadik személy jogorvoslati joga” kifejezés ugyan nem bír sajátos nemzeti jogi tartalommal, azonban a vizsgálataim eredményessége érdekében a francia kifejezés használatát szerencsésebbnek tartom.

A dolgozat elsődleges célja, hogy bemutassa a *tierce opposition*ra vonatkozó közösségi jogi szabályzást – ideértve a közösségi bíróságok esetjogát – különös tekintettel az eljárás megengedhetőségére. A megengedhetőségi feltételek vizsgálata rávilágíthat, hogy az európai bíróságok milyen felfogást alakítottak ki a bírósághoz való hozzáférés lehetőségéről a *tierce opposition* kapcsán. A bírósághoz való hozzáférés azonban nem csupán egy lehetőség, hanem egy kikényszeríthető jog, amelyet biztosítania kell minden a jogállamiság elvén nyugvó jogrendszernek. Ez az eljárásjogi alapvető jog azonban nem abszolút tartalmú. A jog érvényesülését korlátozhatják különböző jogos érdekek, többek között az igazságszolgáltatás hatékony működéséhez fűződő közérdek. A korlátozás azonban önmaga sem lehet korlátlan. Egyrészt nem vezethet el az igazságszolgáltatás megtagadásához (*déni de justice*), avagy a jog tartalmának teljes sérelméhez, másrészt meg kell felelnie az arányosság követelményének. A jogállamiság elvén nyugvó közösségi jog is biztosítja a bírósághoz való hozzáférés jogát, és biztosítania kell egy olyan rendszert, amelynek segítségével vizsgálható lehet a bírósághoz való hozzáférés jogának korlátozása. A közösségi jog és az Európai Emberi Jogi Egyezmény joga közötti szoros összefüggés következtében szükséges a két jogban megtalálható alapjogkorlátozási vizsgálati rendszer összehasonlítása, majd az összehasonlítás eredményeit felhasználva szükséges a közösségi jogban található korlátozások értékelése.

Mivel a *tierce opposition* egy olyan különleges jogintézmény, amely a francia jog sajátja, alkalmas lehet a francia jog más jogrendszerekre tett hatásának követésére. Így a dolgozat másik célja a *tierce opposition* más nemzetek jogrendszerében való elterjedésének vizsgálata. A vizsgált nemzeti

jogrendszerek körét leszűkítettem a római jogcsaládhoz tartozó jogrendszerekre. Mivel a kutatás egy nemzetközi szerződéssel létrehozott bíróság előtti eljárásban alkalmazható jogintézményre irányult, más nemzetközi szerződéssel létrehozott bíróságok előtti eljárások vizsgálata sem maradhatott el, ahol valószínűsíthető a francia, illetve a némely esetben valószínűbb közösségi jogi hatás.

A *tierce opposition* a közösségi jogban

Az Európai Bíróság alapszabályának 43. cikke szerint a tagállamok, a Közösségek intézményei és minden más természetes és jogi személy az eljárási szabályzatnak megfelelően *tierce opposition* kezdeményezhet olyan ítélettel szemben, amely jogait sérti és azt az ő meghallgatása nélkül hoztak meg.

A *tierce opposition* részletes szabályait az Európai Bíróság eljárási szabályzatának harmadik, különös eljárásokról szóló címe tartalmazza a rendkívüli jogorvoslatok között, a felülvizsgálat és az ítélet értelmezésére irányuló eljárás mellett. A 97. cikk szűkszavúan megjegyzi, hogy a *tierce opposition*ra irányuló beadványoknak, a beadványokra vonatkozó 37. és 38. cikkeken foglaltakon túl, tartalmazniuk kell a megtámadott ítélet megjelölését, hogy az ítélet mennyiben sérti a harmadik személy jogait és, hogy a harmadik személy milyen okból nem tudott részt venni az eredeti eljárásban. További szabály, hogy a beadványt az eredeti esetben résztvevő összes féllel szemben kell benyújtani. Az eljárási szabályzat szerint, ha megtámadott ítéletet a Hivatalos Lapban közzétették, a beadványt a közzétételtől számított két hónapon belül kell benyújtani. A második bekezdés alapján, az erre irányadó szabályok szerint kérelemre elrendelhető a megtámadott ítélet végrehajtásának felfüggesztése. Amennyiben a *tierce opposition* előterjesztő fél kérelmének helyt adtak, az eredeti ítéletet megfelelő részeit meg kell változtatni. A *tierce opposition* során hozott ítéletet a megtámadott ítélethez kell csatolni és arról az eredeti ítéleten széljegyzetet kell készíteni.

Az Elsőfokú Bíróság eljárási szabályzata a következőekben tér el a fent ismertetettektől. Ha az Elsőfokú Bíróság ugyanazon ítéletével szemben fellebbezést és *tierce opposition* nyújtanak be, az Elsőfokú Bíróság a felek meghallgatása után az Európai Bíróság eljárásának végéig felfüggesztheti saját eljárását. További eltérés, hogy az eljárási szabályzat előírja, hogy a *tierce opposition* annak a tanácsnak vagy egyesbírónak kell elbírálni, amely a megtámadott ítéletet hozta. Ha az ítéletet az Elsőfokú Bíróság teljes ülése, illetve Nagy Tanácsa hozta, ezeknek kell a *tierce opposition* ügyében is eljárniuk.

A fentiekből megállapítható, *terce opposition*nal mint rendkívüli jogorvoslati eszközzel bárki élhet valamely ítélettel szemben, aki az alapeljárásban félként nem vett részt. A *terce opposition* csak közvetlen eljárásokban hozott ítéletekkel szemben lehet alkalmazni, mert az előzetes döntéshozatali eljárásban eljárásjogi értelemben nem szerepelnek felek. Mivel a beavatkozó is félként vesz részt az eljárásban az eredeti felek egyikének támogatása érdekében, a beavatkozó nem tekinthető harmadik személynek a *terce opposition* szempontjából. Ez azonban nem zárja ki, hogy a beavatkozás lehetséges legyen a *terce opposition* során. Ezt alátámasztja az Európai Bíróság alapszabályának 40. cikke, amely szerint a beavatkozás a Bíróság előtti ügyekben lehetséges.

Miért zárható ki a *terce opposition* az előzetes döntéshozatali eljárásban hozott ítéletekkel szemben?

A Bíróság a *Wünsche Handelsgesellschaft*³ ügyben egyértelműen elutasítja a rendkívüli jogorvoslati eszközök igénybevételének lehetőségét előzetes döntéshozatali eljárásban hozott ítéleteivel szemben. A Bíróság szerint ez abból következik, hogy az előzetes döntéshozatali eljárás nem peres eljárás, eljárásjogi értelemben nem vesznek részt felek az eljárásban. Emellett az előzetes döntéshozatali eljárás során hozott ítélet meg nem támadhatósága is kizárja a *terce opposition* lehetőségét, amelynek nem mond ellent a nemzeti bíróságok megismételt előterjesztéshez való joga, mivel az új kérdések nem irányulhatnak az első ítélet érvényességének megkérdőjelezésére.

A végzés értelmezéseként megállapítható, hogy a *terce opposition* a beavatkozáshoz hasonlóan⁴ azért van kizárva a Bíróság előtti eljárásból, mert a tényleges jogvita – a peres eljárás a nemzeti bíróságok előtt folyik. Az Európai Bíróság feladta a nemzeti bíróságok segítése az előttük fekvő ügy eldöntésében és ezzel párhuzamosan a közösségi jog egységes értelmezésének és alkalmazásának biztosítása. Az indokolás második része az előzetes döntések meg nem támadható jellegét alapul véve zárja ki a tárgyalta rendkívüli jogorvoslati eszközök igénybevételét. Az esetjogban gyakori azonban, hogy a második előzetes döntés iránti kérelem az első ítélet "felülvizsgálatára" irányul és a Bíróság sem zárkózik el az első ítéletének újbóli megfogalmazásától.⁵ Emellett, problémát okozhat a rendkívüli jogorvoslatok igénybevételének ilyen alapon történő elutasítása, ha a Nizzai Szerződés által előírányzott módosítás az

³ C-69/85, *Wünsche Handelsgesellschaft v. Germany* [1986] ECR 0947.

⁴ C-181/95, *Biogen v. Smithkline and Beecham* [1997] ECR I-0357.

⁵ C-356/98, *Arben Kaba v. Secretary of State for the Home Department* [2000] ECR I-2623; C-466/00, *Arben Kaba v. Secretary of State for the Home Department*, Judgement of 6 March 2003.

előzetes döntés kapcsán megvalósul, amely alapján az Elsőfokú Bíróság által adható előzetes döntések megtámadhatóak lennének az Európai Bíróság előtt. Úgy tűnik, hogy ezekben az esetekben nem lesz az abszolút tilalom fenntartható, hiszen az előzetes döntéshozatali eljárásban meghozott ítéletek meg nem támadhatósága részben megszűnik.

Milyen közvetlen eljárásokban (peres eljárásokban) van lehetőség *terce oppositionra*?

Az alapszabály és az eljárási szabályzat kifejezett tiltásának hiánya ellenére az Európai Bíróság kijelentette, hogy a tagállamok és a Közösség intézményei kivételével a természetes és jogi személyek a *terce opposition* lehetőségével a tagállami jogsértések megállapítása iránti perekben (EK 226. cikk) nem élhetnek.⁶ A Bíróság érvelése szerint mivel a harmadik személyeknek fenntartott beavatkozás lehetőségét az alapszabály a tagállami jogsértés megállapítása iránti perekben kizárja, az alapeljárásban részt nem vevő természetes és jogi személyek ilyen perekben a *terce opposition* eszközét sem vehetik igénybe. Ez abból következik, hogy a *terce opposition* megindításához megkövetelt feltétel, miszerint a harmadik személy az alapeljárást elmulasztotta, fel sem merülhet, mert a 226. cikk alapján indított perekben a tagállamokon és az intézményeken kívüli természetes és jogi személyek részvételére egyáltalán nincs lehetőség. Másrészt, a Bíróság kijelentette, hogy a beavatkozás és a *terce opposition* azonos elvek alapján történő megítélését az utóbbi rendkívüli jogorvoslati eszköz célja és peres eljárásokban betöltött szerepe is indokolja. A Bíróság szerint a *terce opposition* célja, hogy az alapeljárásban részt venni nem tudó személyek az alapeljárás lezárta után is tudják jogaikat érvényesíteni. Azonban az igazságszolgáltatás hatékony működése és a jogbiztonság elve megköveteli, hogy azon személyek számára ne álljon nyitva a *terce opposition* lehetősége, akik az alapügyben egy sikeres beavatkozás során már érvényesíthették volna igényüket az alapügy ítélettel történő lezárását megelőzően. Ezek alapján ellentmondásos helyzetet eredményezne, ha a *terce opposition* olyan eljárásokban megengedhető lenne, amelyekben eleve nincs lehetőség a beavatkozásra, avagy az igények érvényesítésére.

A Bíróság érvelésének második szakasza alapján kikövetkeztethető, hogy a *terce opposition* eszköze nem alkalmazható olyan eljárásokban, amelyekben a tagállamok és a közösség intézményei, a közösség intézményei illetve a tagállamok állnak egymással szemben, mivel ezekbe az eljárásokba a

⁶ C-147/86 TO 1, C-147/86 TO 2, C-147/86 TO 3, POIXFG v. Greece and Commission [1989] ECR 4103, 4111, 4119.

beavatkozás nem megengedett.⁷ Másik oldalról megközelítve ez azt jelenti, hogy a *terce opposition* kizárt az EK 226. cikk szerinti eljárásokban, illetve az EK 230. cikk alapján indított megsemmisítési eljárások bizonyos fajtáiban és EK 232. cikk szerinti mulasztás megállapítása iránti eljárás egyes eseteiben, mikor a tagállamok vagy a közösségi intézmények indítják az eljárást. Egyes elemzők szerint mind a beavatkozás, mind a *terce opposition* ilyen módon való korlátozása nagyban csökkentheti az egyén jogvédelmi lehetőségeit a közösségi jogban főként azokban az eljárásokban, mikor a tagállam vagy a közösség valamely egyénnek címzett határozatot támad meg.⁸ Általánosságban tehát megállapítható, hogy az esetjog alapján a *terce opposition* hatálya alól kivont eljárások kivételével, minden más eljárásban élhetnek az alapeljárásban részt nem vevő személyek ezzel a jogorvoslati eszközzel, ideértve magát a *terce opposition* következtében újraindult eljárást és a perújítás folytán elindult eljárást is.

A *terce opposition* feltételeinek értelmezése

A *terce opposition* feltételeinek bírói értelmezésére nagyon kevés esetben bukkanhatunk, ami jelzi, hogy a feltételek szigorúságánál fogva csak nagyon kevés esetben áll harmadik személyek rendelkezésére ez a jogorvoslati eszköz.⁹ A kis számú eset vizsgálata, azonban a *terce opposition* megengedhetőségi feltételeinek alapos értelmezésére mutat rá.

A harmadik személy jogainak sérelme

A harmadik személy a *Vloeberghs* esetben¹⁰ arra hivatkozott, hogy jogai az által sérültek, hogy a megtámadott ítélet kétségbe vonta a belga állam szándékát vámszabályok alkotása kapcsán és az EK Szerződéssel ellentétesen korlátozta a belga államot a vámszabályok szabad megalkotásában, amelyek az ő helyzetét is befolyásolhatták volna. A Bíróság úgy találta, hogy az ítélet sem a belga állam szuverenitását nem korlátozta, sem a belga állam jogalkotási elhatározását nem befolyásolta, így a harmadik személy jogát sem sérthette.

⁷ Európai Bíróság Alapszabálya, 40. cikk.

⁸ H-W. RENGELING, *Handbuch...i.m.*, 519.

⁹ H-W. RENGELING, *Handbuch...i.m.*, 517.

¹⁰ C-9/60 és 12/60, *Belgium v. Vloeberghs* [1962] ECR 331.

A *Birra Dreher* esetben¹¹ a harmadik személy (*Birra Dreher*) egy összevont esetekben hozott ítélet rendelkező részének egyik elemével szemben nyújtott be *terce oppositiont*, amely az összevont esetek egyikét megindító fél (*Riseria Modenese*) keresetét meg nem engedhetőnek minősítette. A *Birra Dreher* kijelentette, hogy az elutasító ítélet azért sérti jogát, mert meghozatalakor nem vették figyelembe, hogy a *Riseria Modenese* a tört rizs után járó kompenzációra való jogát részben a *Birra Dreherre* engedményezte. Ennek következtében az elutasító ítélet megakadályozta abban, hogy a rá engedményezett jogot gyakorolhassa. A Bíróság azonban úgy döntött, hogy a megtámadott ítéletből kitűnik, hogy a *Birra Dreher* által előadottak nem befolyásolják a megtámadott ítélet tartalmát, mivel azok nem a kereset megengedhetőségére vonatkoztak. Ez azt jelenti, hogy a *Birra Dreher* által felhozott érvek nem bírnak hatással az alapeljárás eredményét tekintve. Ebből következik, hogy a megtámadott ítélet nem sérthette a *Birra Dreher* jogait, mivel jogi helyzetén nem változtatott, illetve az ítélet nem zárta el előtte az igényérvényesítés egyéb lehetőségeit.

Megállapítható, hogy ebben az esetben a Bíróság a harmadik személy joga sérelmének feltételét összekapcsolta a *terce opposition* céljával. A Bíróság szerint akkor áll fenn ez a feltétel, ha a harmadik személy által előadottak befolyásolhatták volna az alapeljárás kimenetelét, amely nem más, mint a *terce opposition* lényege, a megtámadott ítélet megváltoztatásának elérése. Megjegyzendő, hogy a feltétel ilyen értelmezése nagyban hasonlít a beavatkozás megengedhetőségi feltételére, amely az eljárás eredményében való érdek fennállását követeli meg. Ezen túl a Bíróság megállapította, hogy a harmadik személy joga akkor sérül, ha annak jogi helyzete változik, illetve, ha a megtámadott ítélet elzárja előle az igényérvényesítés más módját. Itt kell megjegyezni, hogy mennyire korlátozott jelentésű az Igazságügyi Minisztérium fordítási adatbázisában található "jogát sérti" kifejezés, mivel az idegen nyelvű szövegekből megállapítható, hogy a feltétel nem csak jogsérelemre vonatkozhat, hanem a harmadik személy jogának másfajta hátrányos befolyásolására is.¹²

A *F. Bolognese* esetben¹³ a Tanács fordítási szolgálatához tartozó számos közösségi tisztviselő indított *terce oppositiont* a Bíróság korábbi ítélete egyes elemeinek megváltoztatása érdekében. A harmadik személyek arra hivatkoztak, hogy a megtámadott ítélet sérelmet okozott nekik, mivel az ítélet

¹¹ C-267/80 TO, *Birra Dreher v. Riseria Modenese, Council, Commission* [1986] ECR 3901.

¹² Bár a német nyelvű szöveg jogsértésről szól "*Die Urteil ihre Rechte beeinträchtigt*", az angol és a francia szöveg a sérelmen túli hátrányos hatásokat is magában foglalhatja "*the judgement is prejudicial to his rights*"; "*ces arrêts préjudiciables à leurs droits*". Mindezek ellenére, mivel a közösségi jogban a jogsérelem feltételének értelmezése meglehetősen korlátozott, a különbség nem bír túl nagy jelentőséggel a gyakorlatban.

¹³ C-292/84 TO, *F. Bolognese v. H. Scharf and Commission* [1987] ECR 3563.

következtében hátrányosabb helyzetbe kerültek, mint a többi azonos besorolású tisztviselő. Megjegyezték, hogy a sérelem nem csupán fennálló jogokra következhet be, hanem valamely lehetőség jövőbeli bekövetkezésével kapcsolatban is. Ezen túl kijelentették, hogy a *terce opposition* szempontjából jelentőséggel bíró sérelem nem csak az ítélet rendelkező részével kapcsolatban következhet be, hanem az ítélet indokolása is alkalmas lehet sérelem okozására. Indokolásuk szerint azért nem tudtak részt venni az alapeljárásban, mert közülük sokan akkor még nem álltak szolgálati viszonyban. A többiekkel kapcsolatban kijelentették, hogy ők azért nem avatkoztak be az alapesetbe, mert feltételezték, hogy egy másik hasonló folyó ügyben – amelybe beavatkoztak – hozott döntés befolyásolhatja az alapügy kimenetelét. Ezen túl megállapították, hogy alapos okuk volt feltételezni, hogy a két ügyet egyesítik, amely azonban nem következett be. A Bíróság kijelentette, hogy a harmadik személy jogának sérelme mint megengedhetőségi feltétel nem egy védelmezendő jogos érdek fennállását követeli meg. Ennek következtében a *terce opposition* elutasította, mert kezdeményezők jogaira nézve a megtámadott ítélet rendelkező része nem tartalmazott semmilyen hátrányos következményt. A Bíróság továbbá megjegyezte, hogy az ítélet rendelkező részének sérelmezett elemei csak az alapesetben szereplő felek vonatkozásában bír *res iudicata* jelleggel. A Bíróság anélkül utasította el a *terce opposition* t, hogy az alapeset elmulasztására vonatkozóan előadottakat elbírált volna.

A Bíróság amellet foglalt állást, hogy egy jövőben bekövetkezendő előnyre vonatkozó jogos érdek sérelme nem elegendő a *terce opposition* megengedhetőségéhez. A Bíróság csak a megtámadott ítélet rendelkező részében fellelhető jogsértéseket veszi figyelembe, azonban – hasonlóan az előző esethez – csak akkor, ha azok alkalmasak az ítélet megváltoztatására.

Az alapeljárás elmulasztása

Az alapeljárás elmulasztásának igazolhatóságával kapcsolatban a Bíróság a korai *Breedband* esetben¹⁴ nyilatkozott először. A Bíróság kijelentette, hogy az igazságszolgáltatás hatékony működtetésének elve és a jogbiztonság elve alapján egy ügy kimenetelében érdekelt felek igényérvényesítését ki kell zárni, ha az ügyet a bíróság már ítéletével befejezte. A harmadik személyek számára fenntartott beavatkozás jogintézménye azt hivatott szolgálni, hogy az érdekelt harmadik személyek részt tudjanak venni a még folyó alapügyben. Ezek alapján megállapította, hogy a *terce opposition* olyan harmadik személyeknek ad

¹⁴ C-42/59 és 49/59, *Breedband v. SAT, High Authority, KNHS, SBS* [1962] ECR 0271; a *Vloeberghs* esetben hasonló döntést találhatunk, *i.m.*

lehetőséget igényeik érvényesítésére, akik, bár részt vehettek volna az alapeljárásban, jogos és kellő indokok alapján nem voltak erre képesek, illetve, akik számára a beavatkozás szabályai alapján nem volt lehetőség az alapeljárásban való részvételre. Az alapügy megindításának Hivatalos Lapban való közzétételével kapcsolatban a Bíróság kijelentette, hogy a közzététel elsődleges célja az érdekelt harmadik személyek figyelmének felhívása, amelynek következtében eldönthetik, hogy részt kívánnak-e venni az alapeljárásban. A közzététel figyelmen kívül hagyásának következményét a harmadik személynek kell viselnie a *terce opposition* megengedhetőségi feltételei kapcsán.

A *Zubizarreta* esetben¹⁵ az Elsőfokú Bíróság visszanyúlt a korai esetjogban rögzítettekhez és a kidolgozott érvelési menet alapján döntött. A bíróság kijelentette, hogy a *terce opposition* egy olyan rendkívüli jogorvoslat, amely olyan érdekelt személyek rendelkezésére áll, akik nem tudtak igazolható okokból részt venni az alapeljárásban. A *terce opposition* rendkívüli jellegét alátámasztja az igazságszolgáltatás hatékony működtetésének elve és a jogbiztonság elve, amelyek alapján lehetőség szerint meg kell akadályozni, hogy a bíróságok előtti ügyek kimenetelében érdekelt személyek akkor érvényesítsék érdekeiket, mikor az alapügyet a bíróság már ítéletével lezárta. Ennek megfelelően azok a harmadik személyek, akik részt vehettek volna az alapügyben, de elmulasztottak abba beavatkozni, nem indíthatnak *terce opposition*-t. Az ügyek megindításának Hivatalos Lapban történő közzététele azt a célt szolgálja, hogy minden harmadik személy a közzététel alapján eldönthesse, hogy az alapügy érinti-e érdekét. Ha megállapítható, hogy a harmadik személynek meg lett volna a lehetősége az alapügybe való beavatkozásra, akkor azt kell bebizonyítani, hogy milyen indokolható ok alapján nem tudott részt venni az alapügyben. A harmadik személy az ügy lehetséges kimeneteléhez kapcsolódó feltételezése azonban nem tekinthető olyan oknak, amellyel az alapügy elmulasztása indokolható. Ennek megfelelően nem fogadható el a mulasztás azon indoka, mely szerint az alapügy megindulásakor a fennálló ténybeli és jogi helyzet alapján egy kellő gondossággal eljáró személy nem láthatta előre, hogy az alapügyet lezáró ítélet jogát sértheti.

Mindkét ügyből kitűnik, hogy a *terce opposition* megindításának lehetőségét megszorítóan kívánják értelmezni a bíróságok, mivel a jogbiztonság elve és az igazságszolgáltatás hatékony működtetésének elve így követeli meg. A vizsgált megengedhetőségi feltétel középpontjában az alapesetbe történő beavatkozás lehetősége áll, amelynek elmulasztása csupán akkor fogadható el, ha a szabályok kizárták a beavatkozást, illetve, ha a lehetséges beavatkozás valamely igazolható ok fennállása következtében nem történhetett meg. Az utoljára

¹⁵ T-35/89 TO I, *Zubizarreta v. Albani and others*, Commission [1992] ECR II-1599.

elemzett határozatból kitűnik, hogy alapügy elmulasztásának kimentését a bíróság csupán objektív alapon látja elfogadhatónak. Ezen túl az esetjog rögzíti, hogy az ügyekről a Hivatalos Lapban megjelenő közzététel figyelmen kívül hagyásából eredő következményeket a harmadik feleknek kell viselniük.

Összefoglalás

A *tierce opposition* megengedhetőségét meglehetősen szűkre szabta az európai bíróságok gyakorlata, amely azzal magyarázható, hogy a *tierce opposition* jogerős bírósági határozatokkal szembeni alkalmazása az anyagi jogerő által elvileg kizárt megváltoztathatóságot vonhatja maga után.¹⁶ A megtámadott ítélet által a harmadik személy jogának megsértésével kapcsolatban az esetek alapján megállapítható, hogy vizsgálendő az ítélet és a jogsértés közötti összefüggés,¹⁷ valamint, hogy valamely jogos érdek sérelmének bebizonyítása nem elegendő a *tierce opposition* megengedhetősége szempontjából.¹⁸ Egyes elemzők a bírósági értelmezés hiányaként vetik fel, hogy nem tisztázott, hogy egyedül a bekövetkezett jogsértés alapozza meg a *tierce opposition*-t, vagy a jogsértés bekövetkezésének veszélye is elegendő lehet.¹⁹ Az alapügy elmulasztásának feltétele megköveteli az alapeljárást elmulasztó személytől, hogy bizonyítsa, milyen jogi rendelkezés vagy tény zárta ki az alapügybe való beavatkozás lehetőségét. Ha a bíróság megállapítja, hogy a harmadik személy az alapügyben valamilyen módon részt vehetett volna, a *tierce opposition* lehetőségét nem engedi meg.²⁰ Másrészt a harmadik személy az alapügyről való nem tudása csupán objektív alapon menthető ki. A szubjektív vagy kellő gondosságon alapuló kimentés nem tekinthető elegendőnek, ezért az alapügy megindításáról szóló közleményről való tudomásszerzés elmulasztása a harmadik személyt terheli.²¹

A *tierce opposition* és a bírósághoz való hozzáférés joga

Az igazságszolgáltatás tisztességes működését biztosító eljárási alapjogok, köztük a hatékony bírói jogvédelemhez való jog, a jogállamiság elvének alapvető tartalmi elemei. A jogállamiság elvén nyugvó közösségi jog általános

¹⁶ H-W. RENGELING, *Handbuch...*, i.m., 518; A *tierce opposition* akár jogerős, akár nem jogerős ítélettel szemben is alkalmazható.

¹⁷ *Vloeberghs i.m.*,

¹⁸ *F. Bolognese i.m.*

¹⁹ H-W. RENGELING, *Handbuch...*, i.m., 519.

²⁰ *Breedband, Vloeberghs, i.m.*

²¹ *Zubizarreta i.m.*

elveként biztosítja az alapvető jogok védelmét. Az Európai Bíróság esetjogában többször rögzítette, hogy az alapjogok közösségi szintű védelmét a tagállami alkotmányos hagyományok és a tagállamok által kötött az alapvető jogok védelméről szóló nemzetközi szerződések inspirálják.

Az először a *Johnston* esetben²² rögzített hatékony bírói jogvédelemhez való jogról a Bíróság az *UPA* ítéletben²³ a következőképpen rendelkezett: a hatékony bírói jogvédelemhez való jog „...a jog általános elvei közé tartozik, amely a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiban gyökerezik. Ezt a jogot az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. és 13. cikke is védelmezi.”

Az Elsőfokú Bíróság a *Jégo-Quéré* ügyben²⁴ már nem csak a tagállamok közös alkotmányos hagyományaira és az Egyezmény 6. és 13. cikkére alapítja a hatékony bírói jogvédelemhez való jog közösségi jogi védelmét, hanem az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkére is. Az előbbiekből következik, hogy a hatékony bírói jogvédelemhez való jog a tisztességes eljáráshoz való jogot és a hatékony jogorvoslathoz való jogot rejti magában. Emellett a tisztességes eljáráshoz való jogból kialakult a bírósághoz való hozzáférés jogát is magában foglalja.

A *Nold* esetben²⁵ megállapítottak szerint az Európai Emberi Jogi Egyezmény joga „a közösségi jog keretében követendő iránymutatásokkal szolgálhat.” Az Európai Unió Alapjogi Chartájához fűzött indokolás és az Európai Unió Alkotmányáról szóló Szerződéstervezet indokolása kijelenti, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog kapcsán a Charta 47. cikke és az Egyezmény 6. cikke megfelel egymásnak. Az indokolások rögzítik, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog korlátozásával szembeni – az Egyezmény jogában kialakított – garanciák az Unióban hasonlóan érvényesülnek.²⁶

Az Európai Emberi Jogi Bíróság az alapvető *Golder* esetben²⁷ kijelentette, hogy a bíróságokhoz való hozzáférés joga nem abszolút tartalmú. Ez az alapvető jog bizonyos körülmények között korlátozható, azonban a korlátozás nem vezethet el az igazságszolgáltatás megtagadásához, avagy az alapjog tartalmának kiürítéséhez. A korlátozás lehetőségével kapcsolatban az *Ashingdane* ügyben²⁸ megállapította, hogy azok nem vezethetnek a jog lényegének megsértéséhez. A bírósághoz való hozzáférés korlátozása csupán jogos közérdekre való hivatkozással fogadható el, amelynek vizsgálata során az arányosság elvét tiszteletben kell tartani.

²² C-222/84, *Johnston v. Chief Constable of the RUC* [1986] ECR 1651.

²³ C-50/00 P, *UPA v. Council* par. 39. [2002] ECR I-6677.

²⁴ T-177/01, *Jégo-Quéré v. Commission* par. 41-42. [2002] ECR II-2365.

²⁵ C-4/73, *Nold v. Commission* par. 13. [1974] ECR 491.

²⁶ Charte 4473/00 Convent 49 11/20/2000; CONV 828/1/03 REV 1 18/07/2003.

²⁷ 4451/70, *Golder v. UK*, Series A, No. 18.

²⁸ 8225/78, *Ashingdane v. UK*, Series A, No. 93.

Az Európai Bíróság *Dufay* és az Elsőfokú Bíróság *Christina Kik* ügyben²⁹ hozott ítélete alapján megállapítható, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog (a bírósághoz való hozzáférés jogának) közösségi jogban való érvényesülését korlátozhatják bizonyos, az eljárás megindításának megengedhetőségével kapcsolatos feltételek. Ez a jogszerű korlátozás azt jelenti, hogy összeütközésbe kerülhet a bírósághoz való hozzáférés joga által képviselt, a bírói jogvédelemhez fűződő közérdek, a korlátozás lehetősége által megtestesített, az igazságszolgáltatás hatékony működéséhez fűződő közérdekkel. A közösségi jog a közérdekek közötti kollízió feloldása érdekében az arányosság elvének alkalmazását írja elő. Emellett számos ítélet és főtanácsnoki indítvány kihangsúlyozta, hogy az eljárások megindításának korlátozása – a bírósághoz való hozzáférés jogának korlátozása, nem vezethet el az igazságszolgáltatás megtagadásához.³⁰

Az előzőekből következik, hogy annak ellenére, hogy a közösségi jog kifejezetten nem rendelkezik az alapjogok korlátozásának jogszerűségét vizsgáló rendszerrel, a közösségi jogban találkozhatunk az Európai Emberi Jogi Egyezmény jogában kialakított alapjogi vizsgálati rendszer elemeihez hasonló jogintézményekkel, amelyek segítségével a közösségi jogban is vizsgálható lehet az alapjogok korlátozásának jogszerűsége. Ennek alapján lehetővé válik a bírósági eljárások megindítását korlátozó közösségi jogi rendelkezések elemzése a bírósághoz való hozzáférés jogának megengedhető korlátozásai tükrében.

Figyelman kívül hagyva az alapjogi vizsgálat esetleges elvégzésével kapcsolatban fennálló hatásköri problémákat a *terce opposition* kapcsán a bírósághoz való hozzáférés jogának következő korlátozásait találhatjuk meg. A bírói úton való igényérvényesítés lehetőségét kizárhatja a Bíróság által bevezetett, az eljárások típusán alapuló korlátozás. Emellett a *terce opposition* lehetőségétől foszthatja meg a harmadik személyeket a jogsértés és az alapeljárás elmulasztásának bizonyítási kötelezettsége.

A Bíróság a *terce opposition* bizonyos eljárásokból való kizártságát arra alapította, hogy amennyiben a harmadik személy beavatkozóként sem képes az alapeljárásban részt venni, a *terce opposition* megengedhetőségi feltétele – az alapeljárás elmulasztása – semmiképp sem állhat fenn. Álláspontom szerint, azonban, maga a beavatkozás ilyen jellegű kizártsága sem igazolható könnyen, bár a kapcsolat a beavatkozás és a *terce opposition* között kétségtelenül szoros,

²⁹ C-257/85, *C. Dufay v. European Parliament* [1987] ECR 1561; T-107/94, *Christina Kik v. Council* [1995] ECR II-1717.

³⁰ Többek között: C-294/83, *Les Verts v. Parliament* [1986] ECR 1339; C-160/88, *FEDESA v. Council* [1988] ECR 6399; T-103/99, *ACSV v. Ombudsman and Parliament* [2000] ECR II-4165; C-62/01 P, *Campogrande v. Commission* [2002] ECR I-3793; többek között: Opinion of Mr. Advocate General Jacobs in C-50/00 P, *UPA v. Council* [2002] ECR I-6681, Opinion of Mr. Advocate General Léger in C-224/01, *Köbler v. Austria* (még nem közölt).

mivel mindkettő harmadik személyek az ügyre gyakorolt befolyását teszik lehetővé. *Harlow* szerint a beavatkozás korlátozásának egyedüli okát a közösségi jog nemzetközi közjogi eredetében kell keresni, amely alapján az egyének közösségi jogi jogalanyisága csak korlátozott mértékben ismerhető el.³¹ Ez a megállapítás azonban *Harlow* szerint sem fogadható el a korlátozás jogszerű indokaként. Másrészt egy az egyének jogalanyiságát elismerő jogrendszerben, amely a közösségi jog által biztosított jogok védelmét szolgáló eszközök egységes elveken alapuló teljes rendszerét hozta létre, nem ismert előttem olyan igazolható közérdek, amely alapján a rendelkezésére álló jogvédelmi eszközök differenciáltsága elfogadható lenne. Itt említhető meg ismét a már korábban felhozott érv, amely szerint kevésbé fogadható el egy olyan korlátozás, amely kizárja egy határozat címzettjének igényérvényesítési lehetőségét egy olyan eljárásban, amelyet egy tagállam – esetleg egy másik közösségi intézmény – indít egy közösségi intézménnyel szemben a kérdéses határozat megsemmisítése céljából. Emellett az esetjogban volt már arra példa, hogy a Bíróság az ügyek egyesítésével biztosította, hogy az eljárást azonos ügyben megindító tagállami vállalkozás részt vehetett félként egy a tagállam és közösségi intézmény között folyó ügyben.³² Más kérdés, hogy egy ilyen a peres felek szempontjából vegyes ügyben megengedhető lenne-e a beavatkozás a Bíróság alapszabályának tiltása ellenére, és, hogy megengedhető lenne-e a *tierce opposition* a fent ismertetett következtetéseken alapuló tilalommal szemben. Úgy gondolom, hogy a *tierce opposition* ilyen ügyekben való elutasítása a beavatkozás meg nem engedhetősége esetén sem állná meg a helyét, mivel az ügyek egyesítésének lehetősége biztosítja, hogy a *tierce opposition* egyik megengedhetőségi feltétele, az alapügy elmulasztása, jelentést nyerhessen. Végül kifogásolható lehet a beavatkozás és a *tierce opposition* közötti hasonlóság egyoldalú hangoztatása, mivel a két jogintézmény között a tárgyalta kérdés szempontjából lényeges különbségek állnak fenn. Míg a beavatkozó célja, hogy egy folyó ügy kimenetelét a saját érdekeinek megfelelően alakítsa, a harmadik személy azt akarja elérni, hogy a bíróság a jogerős és végrehajtható ítéletét változtassa meg. Lényeges, hogy a beavatkozónak csak az ügy kimeneteléhez fűződő érdekét kell bizonyítania, addig a *tierce opposition* megindítójának azt kell bebizonyítania, hogy az ítélet jogait sérti. A beavatkozás bizonyos ügyekből való kizárása igazolható lehet az alapján, hogy ezekben az ügyekben nem valószínű az ügy kimeneteléhez fűződő közvetlen és létező érdek bizonyítása. A *tierce opposition* esetén azonban nem zárható ki, hogy a tagállam és közösségi

³¹ C. HARLOW, *Access to justice as a Human Right*, = P. ALSTON, *The EU and Human Rights*, OUP, 1999, 193.

³² C-15/98 és C-105/99, *Italy and Sardegna Lines v. Commission* [2000] ECR I-8855.

intézmény, illetve tagállamok és közösségi intézmények közötti ügyekben hozott ítélet sérti a harmadik személy jogát.

Az arányosság kérdését vizsgálva megállapítható, hogy a közösségi jogban az arányosság elvéről kialakult felfogás nem támogatja az ehhez hasonló abszolút tilalmat tartalmazó korlátozásokat.³³ Annak ellenére, hogy az abszolút tilalmak alkalmasak az ügyek az igazságszolgáltatás hatékony működése szempontjából történő megszüntetésére, úgy gondolom, hogy léteznek más, kevésbé korlátozó hatékony eszközök is. A *terce opposition* esetében kézenfekvő, hogy a Bíróság alapszabályában említett feltételeket – a jogsértés és az alapügy elmulasztása – azért alakították ki, hogy el lehessen végezni a hatékony működés szempontjából szükséges vizsgálatokat anélkül, hogy egy abszolút korlátozásra szükség lenne.

A harmadik személy jogainak sérelmével mint megengedhetőségi feltétellel kapcsolatban az európai bíróságok esetjogában túl kevés szerepel, hogy alapjogi szempontból vizsgálható lehessen. Ezekben az ügyekben a bíróságok alapvetően a jogsértés és a megtámadott ítélet közötti összefüggést vizsgálták, illetve a Bíróság egy olyan ügyben állapította meg a jogsértés hiányát, ahol a harmadik személyek csupán jogos érdekük sérelmét tudták bebizonyítani. Az alapeljárás kimenthető elmulasztásának értelmezése azonban már rejt olyan elemeket, amelyek érdeemesek az alapjogi vizsgálatra. A Bíróság értelmezése szerint az alapügy elmulasztását csupán objektív alapon lehet kimenteni, illetve abban az esetben, ha a harmadik személynek az alapeljárásról való tudomásszerzése idején semmilyen kapcsolata nem volt az üggyel. A szűkre szabott esetjogból kitűnik, hogy a kellő gondosságra alapozott kimentés nem állja meg a helyét, mivel a jogbiztonság elve és az igazságszolgáltatás hatékony működésének elve megköveteli, hogy az alapeljárást lezáró ítélet jogerejét csak objektív alapon lehessen megszüntetni. Álláspontom szerint azonban az objektív kimentés követelményét szembe kell állítani az alapeljárásban részt vevő felek perbeli magatartására vonatkozó követelményekkel. Annak ellenére, hogy az európai bíróságok előtti eljárás nem ismer egy általános jóhiszemű pervezetési kötelezettséget, az eljárási szabályzat számos helyen utal a felek perbeli magatartására. Az eljárási szabályzat megfelelő pervezetést előíró 34. cikke mellett, a 35. cikk tiltja a bíróság méltóságával össze nem egyeztethető magatartást és a felek joggal való visszaélését az eljárásban. Az előzőek alapján

³³ Többek között: C- 114/76, *Bela-Mühle v. Grows Farm* [1977] ECR 1211; C-44/79, *Hauer v. Rheinland-Pfalz* [1979] ECR 3727; C-181/84, *R. v. Intervention Board* [1985] ECR 2889; C-331/88, *R. v. Minister for Agriculture, Fisheries and Food ex parte FEDESA* [1990] ECR 4023; C-36/75, *Rutili v. Ministre de l'Intérieur* [1975] ECR 1219; C-33/74, *Rewe Zentrale v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein* [1979] ECR 649; C-41/74, *Van Duyn v. Home Office* [1974] ECR 1337; C-34/79, *R. v. Henn and Darby* [1979] ECR 3795.

megkérdőjelezhető az a bírósági felfogás, amelyik a perbeli felek magatartását egy szubjektív (tőle elvárható gondosság) vagy objektivizált (általában elvárható gondosság) standardnak veti alá, míg az eljárásban érdekelt fél mulasztását objektív alapon (rajta kívül álló okok alapján mentheti ki) bírálja el.

A feltétel ügyek megszüntetésére való alkalmassága kevésbé kétséges, azonban egy más, hatékonyabb, kevésbé korlátozó feltétellel való helyettesíthetősége könnyen elképzelhető. Úgy gondolom, hogy a harmadik személytől megkövetelhető az alapeljárásban való részvétellel kapcsolatos általában elvárható gondosság követelménye alkalmas lehet a jogbiztonság elvének és az igazságszolgáltatás hatékony működésének biztosítására, mivel ez a feltétel is kizárja a *tierce oppositionból* azokat, akik tudva nem vettek részt az alapeljárásban, de megengedi az ügy befolyásolását azoknak, akik az általában elvárható gondosság mellett sem tudtak volna részt venni az alapeljárásban.

A *tierce opposition* elterjedése – A római jogcsalád

A francia jogban a *tierce opposition* nyomára a polgári eljárásjogban és a közigazgatási bíráskodásra vonatkozó szabályok között bukkanhatunk. Az új francia polgári eljárási törvény a rendkívüli jogorvoslatok között szabályozza a *tierce oppositiont*. A kódex szerint az eljárás célja az eljárást megindító személy javára (*au profit du tiers*) a megtámadott ítélet visszavonása, illetve megváltoztatása. Az eljárást bármely harmadik személy megindíthatja, ha az alapeljárásban nem tudott részt venni vagy ott nem képviselték. Az eljárás megindításának további feltétele, hogy a harmadik személy bizonyítsa, hogy a megtámadott ítélet jogát sérti (*est en fraude leurs droits*).³⁴ A közigazgatási bíráskodásra vonatkozó szabályok szerint bárki indíthat *tierce oppositiont* valamely bírósági határozattal szemben, ha az sérti jogait (*préjudicie à ses droits*), feltéve, hogy nem vett részt vagy nem képviselték az alapeljárásban, illetve nem fellebbezett szabályszerűen az alapeljárásban.³⁵ Ricero és Waline könyvükben a határozatok visszavonásának (*les voies de rétractation*) egyik eszközeként említik, amely a *Conseil d'Etat* által hozott határozatok megtámadására szolgál. Álláspontjuk szerint a *tierce opposition* lehetőséget ad arra, hogy egy új eljárás indulhasson – amelyben a harmadik személy már részt vesz – egy lezárt ügyben, amelyben a harmadik személy eredetileg nem vett részt, de amelynek során hozott határozat jogait érinti.³⁶

³⁴ *Nouveau Code de Procédure Civile*, Art. 582-592.

³⁵ *Code de Justice Administrative, Partie Réglementaire, Décrets en Conseil d'Etat*, Art. R832-1, R832-2.

³⁶ J. RIVERO, J. WALINE, *Droit administratif*, Dalloz, Paris, 1992¹⁴, 197.

A *tierce opposition* kellő szemléltetéséhez elengedhetetlen a *Conseil d'Etat* határozataiból való szemelgetés. Az egyik határozat alapján a törvény szerint megkövetelt jogsértés csak a megtámadott határozat rendelkező részével kapcsolatban állhat fenn, a határozat indokolásának jogsértő volta nem bír jelentőséggel ebben a vonatkozásban.³⁷ Egy másik határozatában úgy rendelkezett, hogy a jogsértés tényének megállapításához elegendő, hogy a harmadik személy aláírta azt a megállapodást, amelyről a bíróság megtámadott határozatában döntött. Ebben az esetben az alapügy elmulasztásával kapcsolatban csak annyit jegyzett meg, hogy amennyiben az alapeljárásban nem vett részt, nem képviselték vagy nem nyújtott be fellebbezést joga van *tierce opposition* előterjeszteni.³⁸ Egy harmadik esetben kijelentette, hogy az alapeljárásban a félként résztvevő érdekképviseleti szervezet tagjaként joga van erre a kivételes jogorvoslati eszközre, ha az alapeljárásban a fél nem fellebbezte meg a bíróság döntését.³⁹

A fentiek igazolják azt a kijelentést, hogy bár a közösségi jogban ismert *tierce opposition* francia gyökerű, de működésében eltér a francia jogban ismertétől.⁴⁰ A legszembevetőbb különbség, hogy az alapügy elmulasztásának igazolhatóságáról alkotott eltérő felfogás a két jogrendszerben.

A belga jogban az igazságszolgáltatási kódex (*Code Judiciaire*) a rendkívüli jogorvoslatok egyik formájaként ismeri a *tierce opposition*-t. A kódex polgári eljárásról szóló része szerint bárki élhet ezzel a jogorvoslati eszközzel, ha az alapeljárásban nem nyújtott be fellebbezést vagy, ha nem avatkozott be az alapeljárásba, feltéve, hogy a megtámadott ítélet jogait sérti (*préjudicie à ses droits*).⁴¹ A közigazgatási bíráskodás terén a *Conseil d'Etat* eljárási szabályzata szerint bárki indíthat ilyen eljárást, ha a határozat jogait sérti, feltéve, hogy az alapügyben nem vett részt vagy nem képviselték. Nem élhet ezzel az eljárással az a személy, aki nem lépett fel az alapeljárásban mint beavatkozó, bár arra lehetőség lett volna.⁴²

A belga *Conseil d'Etat* kijelentette, hogy nem engedhető meg a *tierce opposition*, ha a harmadik személy tartózkodott az alapügybe való beavatkozástól, tehát tudott az ügyről. Hozzátette, hogy a harmadik fél ügyről való tudomásának eldöntéséről az eset körülményeinek mérlegelésével kell határoznia a bíróságnak.⁴³ Egy másik határozatában, miután megismételi az

³⁷ Arrêt No. 261490 du Conseil d'Etat.

³⁸ Arrêt No. 248840 du Conseil d'Etat.

³⁹ Arrêt No. 235070 du Conseil d'Etat.

⁴⁰ H.-W. RENGELING, *Handbuch...*, i.m., 517.

⁴¹ *Code Judiciaire, Quatrième partie: de la procédure civile, Art. 1122-1131.*

⁴² Arrêté du Régent du 23 août 1948 déterminant la procédure devant la section d'administration du Conseil d'Etat.

⁴³ Arrêt No. 68.730 du Conseil d'Etat.

előbb kifejtetteket, úgy rendelkezett, hogy a *tierce opposition* egy olyan rendkívüli jogorvoslat, amelynek célja, hogy azon személyek érdekeit védje, akik nem tudtak az alapeljárásról vagy az eljárás menetének befolyásolása szempontjából túl későn jutott tudomásukra. Ezen túl megjegyezte, hogy nem rendelkezik hatáskörrel annak elbírálására, hogy a harmadik személyek jogosultak lettek volna-e az alapeljárás megindítására.⁴⁴

A belga jogi megoldás már a franciánál jobban hasonlít a közösségi jogban ismert megoldáshoz, mivel hasonlóan nagy hangsúlyt helyez az alapügy elmulasztásának igazolhatóságára, ezzel párhuzamosan a jogerős ítéletek csak kivételes esetekben való megváltoztathatóságára.

A luxemburgi polgári eljárásjogi törvény szintén a rendkívüli jogorvoslatok körében ismeri a *tierce opposition*-t. A törvény szerint bárki megtámadhat egy ítéletet, ha az sérti jogait (*qui préjudicie à ses droits*), feltéve, hogy az alapeljárásban nem vett részt, nem képviselték vagy nem nyújtott be fellebbezést.⁴⁵ A bírói gyakorlat szerint az eljárás megengedhetőségéhez elég a jogsértés bekövetkezésének lehetőségét bizonyítani. Egy másik ítélet szerint a jogsértés veszélye már megalapozhatja az eljárást.⁴⁶ A közigazgatási kódex részét képező közigazgatási bíróságokra vonatkozó eljárási szabályokat tartalmazó törvény alapján az alsószintű közigazgatási bíróságok határozataival szemben bárki *tierce opposition*-t indíthat, ha az alapeljárásban nem vett részt, nem képviselték vagy nem nyújtott be fellebbezést. A Közigazgatási Bíróság ítéletével szemben a törvény kizárólag a *tierce opposition* lehetőségét biztosítja, amelyre az alsószintű közigazgatási bíróságoknál ismertetett szabályok vonatkoznak.⁴⁷

Az olasz polgári eljárásjogi kódexben szabályozott *opposizione di terzo*, olyan rendkívüli jogorvoslati lehetőség, amellyel olyan harmadik személy élhet valamely – akár jogerős – ítélettel szemben, akinek jogát az ítélet sérti (*pregiudica i suoi diritti*). Míg az *opposizione ordinariát* bárki megindíthatja, az *opposizione revocatoriat* valamelyik fél hitelezője, illetve jogutódja intézheti a rá nézve hátrányos ítélettel szemben, ha az ítélet a hitelezők vagy jogutódok kijátszása következtében született meg.⁴⁸

Az *oposição de terceiros* a portugál polgári eljárásjog szerint akkor indítható, ha a megtámadott ítélet sérti a harmadik személy jogait (*com ela tenha sido*

⁴⁴ Arrêt No. 71.274 du Conseil d'Etat.

⁴⁵ Code de la procédure civile, Art. 612-616.

⁴⁶ Cour 6 février 1914, 9, 256; Cons. Sup. Ass. Soc. 21 mars 1968, 20, 490.

⁴⁷ Code Administrative 2003-A-Vol. 1, Loi du 21 juin 1999 portant règlement de procédure devant les juridictions administratives.

⁴⁸ Codice di Procedura Civile, Art. 404-408; D. CAMPBELL (ed.), *International civil procedures*, Lloyd's Of London, 1995, 479-480.

prejudicado), feltéve, hogy az alapeljárásban nem vett részt, nem avatkozott be vagy az eljárásban nem képviselték.⁴⁹

Európán kívül a *terce opposition* nyomában járva nehezedett helyzetem, mivel az idegen jog megismerése könnyen elképzelhető objektív akadályokba ütközött. Annak ellenére, hogy egyes államok jogrendszerével kapcsolatban szinte semmilyen információt nem találtam, számos állam példaértékűen magas szintű szolgáltatásokat nyújtott a nemzeti joghoz való hozzáférés területén. Kutatásaimat a francia joghoz közvetlenül kötődő jogrendszerek körében végeztem – nem foglakozva az olasz vagy portugál jog lehetséges befogadó jogrendszereivel, mivel vizsgálataim így is lefedték a Föld számos tájékát. Annak ellenére, hogy adataim erősen töredezettek, mivel nem minden a *terce opposition* ismerő nemzeti jogrendszert sikerült feltárnom, úgy gondolom, hogy vizsgálataim eredményesek voltak.

A középfrikai államok nagy részében megghiúsultak kutatásaim, mivel nem találtam használható forrásokat Burundi, a Közép-Afrikai Köztársaság, Gabon, Ruanda és a Kongói Demokratikus Köztársaság jogrendszerével kapcsolatban. Csád esetében egy, a *Cour d'Appel* előtt folyó közigazgatási bírósági eljárásra vonatkozó rendeletben találtam rá a *terce opposition*ra, amelyet bármely, az alapeljárásban fellebbezéssel nem elő személy indíthat egy jogait sértő határozattal szemben.⁵⁰ Kamerunban a *Cour Suprême* előtt közigazgatási tárgyú ügyekben folyó eljárásról szóló törvény rendelkezései között, Kongóban a közjegyzőségről szóló törvényben fedeztem fel a keresett jogintézményt.⁵¹

Nyugat-Afrikában már sokkal kedvezőbb helyzet fogadott kutatásom szempontjából, mivel Mali és Togo esetében professzionális szinten működtetett on-line adatbázisokat használhattam. A *terce opposition* léte Benin, Niger és Szenegál jogrendszerében csak bírósági ítéletekben találtam bizonyosságot.⁵² Maliban több jogszabály is tartalmazott rendelkezéseket a vizsgált jogintézménnyel kapcsolatban. A polgári, kereskedelmi és szociális eljárásjogi kódex, a közigazgatási bíróságok működéséről szóló törvény és a *Cour Suprême* működéséről és eljárásáról szóló törvény alapján *terce oppositionnal* az a harmadik személy élhet, akinek jogát a megtámadott ítélet sérti, feltéve, hogy az alapeljárásban nem vett részt, abban nem képviselték vagy nem

⁴⁹ *Código de Processo Civil, Artigo 778.*

⁵⁰ *Ordonnance 67-26 PR-MJ de la procédure devant la chambre administrative et financière de la Cour d'Appel.*

⁵¹ *Loi 75/17 de la procédure devant la Cour Suprême statuant en matière administrative.*

⁵² BENIN: *Cour d'Appel Arrêt No. 15/86, 14/86*; Niger: *Cour Suprême Arrêt de 27 Juin 1963*; Szenegál: *Cour de Cassation Chambre Civil et Commercial Arrêt No. 77.*

nyújtott be fellebbezést.⁵³ Hasonló megoldással él a togoi polgári eljárásjogi kódex, amely szintén a rendkívüli jogorvoslatok között szabályozza.⁵⁴

Észak-Afrika országai közül Tunéziában a polgári és kereskedelmi eljárásról szóló kódex szerint a *tierce opposition* egy olyan jogorvoslat, amelynek következtében az ügy újratárgyalására kerülhet sor.⁵⁵ Az eljárást minden harmadik személy megindíthatja, ha a megtámadott ítélet sérti jogait, feltéve, hogy az alapeljárásban nem élt fellebbezéssel. Marokkó esetében egy nagyon fejlett állam által fenntartott adatbázis segítségével találtam rá a polgári eljárásjogi kódexben a *tierce oppositionra*.⁵⁶ Az eljárást minden harmadik személy megindíthatja egy őt hátrányosan érintő ítélettel szemben (*un préjudice par l'effet d'un jugement*), feltéve, hogy az alapeljárásban nem vett részt félként vagy beavatkozásként.

Az ázsiai, a csendes-óceáni és a karib-tengeri övezetben nem találtam használható adatbázist, így nem tudtam megvizsgálni Kambodzsa, Laos, Vietnam, Vanatu, Dominika, Haiti jogrendszereit. A Közel-Keleten a kutatás szempontjában érdekelt országok – Egyiptom, Libanon, Szíria – egyikében sem tudtam kutatásomat elvégezni. Az Indiai-óceán térségében Madagaszkár állama tartott fenn olyan adatbázist, amely alapján a *tierce oppositiont* megtalálhattam a polgári eljárásjogi kódexben és a közigazgatási bírósági eljárásról szóló rendeletben.⁵⁷

Az amerikai kontinensen az első kézenfekvő, kutatásra alkalmas jogrendszer a kanadai, ezen belül is a québeci.⁵⁸ A polgári eljárásjogi kódex az ítéletek megtámadására alkalmas eszközök között említi a *tierce oppositiont*, amely a kódex szerint az ítélet visszavonását célzó, harmadik személyek rendelkezésére álló jogorvoslati eszköznek minősül.⁵⁹ Az eljárást minden harmadik személy megindíthatja – ha az ítélet érdekeit érinti – a jogait sértő ítélettel szemben, feltéve, hogy az alapeljárásban nem vet részt, nem képviselték vagy elmulasztotta a fellebbezést. Míg Québec esetében egyértelmű a francia joghoz való kapcsolódás ezen a téren, Louisiana állam polgári eljárásjogi kódexe csak halvány kapcsolatot tud felmutatni. A kódex ugyan

⁵³ *Code de Procédure Civile, Commerciale et Sociale (Décret 99-254 P-RM), Loi 94-006 portant l'organisation et la fonctionnement des tribunaux administratif, Loi 96-071 fixant l'organisation et les règles de fonctionnement de la Cour Suprême et la procédure suivie devant elle.*

⁵⁴ *Code de Procédure Civile.*

⁵⁵ *Code de Procédure Civile et Commerciale de Tunisie, Art. 168-174.*

⁵⁶ *Code de Procédure Civile.*

⁵⁷ *Code de Procédure Civile, Ordonnance 60-048 de la procédure devant les tribunaux administratif*

⁵⁸ Itt kell megemlíteni, hogy Zweigert - Kötz a québeci, a louisianai és a görög jogrendszereket hibrid jogrendszereknek tartja, amelyek több "anya-jogrendszer" nyomát viselik magukon, K. ZWIEGERT, H. KÖTZ, *An Introduction to Comparative Law*, North-Holland Publishing, 1977, 42.

⁵⁹ *Code de Procédure Civile, par. 489.*

kifejezetten nem ismeri a *tierce opposition*-t, azonban a CPC biztosítja harmadik személy jogát a fellebbezésre, függetlenül, hogy az ügyben történt-e más fellebbezés, feltéve, hogy az alapeljárásban beavatkozóként felléphetett volna.⁶⁰ A görög polgári eljárásjog *tritanakopi* néven a louisianai joghoz hasonlóan ismeri a harmadik személy külön nevesített fellebbezési jogát. A polgári eljárásjogi kódex szerint bármely, az ítélet által személyesen érintett harmadik személy fellebbezést nyújthat be a kérdéses ítélettel szemben, ha az alapeljárásban nem tudott részt venni.⁶¹

Nemzetközi bíróságok eljárási szabályai

A *tierce opposition* nyomában járva számos nemzetközi bíróság statútumát és eljárási szabályzatát is górcső alá vettem, hiszen vizsgálódásaink kiinduló pontja egy nemzetközi szerződéssel létrehozott bíróság, az Európai Bíróság volt. Sem a Nemzetközi Bíróság, sem az Európai Emberi Jogi Bíróság előtti eljárásban nincs lehetőség ezen rendkívüli jogorvoslati eszköz igénybevételére. A Benelux Bíróság statútumában megemlíti és a bíróság eljárási szabályzatában részletesen szabályozott *tierce opposition*-t bárki megindíthatja valamely ítélettel szemben, amely jogait sérti (*préjudice a ses droits*), feltéve, hogy az alapeljárásban nem vett részt vagy nem képviselték.⁶² A belga mintát követve az eljárási szabályzat megemlíti, hogy nem engedhető meg a *tierce opposition*, ha a harmadik személy tartózkodott az alapügybe való beavatkozástól, tehát az ügyről tudott. Az EFTA Bíróság előtti eljárásban a bíróság statútuma és eljárási szabályzata szintén lehetőséget ad erre a harmadik személyek számára fenntartott rendkívüli jogorvoslatra.⁶³ Bármely az ítélet által sértett harmadik személy megindíthatja, ha megtámadott ítélet jogait sértette (*prejudicial to their rights*), feltéve, hogy az alapeljárásban nem tudott részt venni. A Benelux Bíróság esetében nehéz eldönteni, hogy nemzeti jogi vagy közösségi jogi hatás mutatkozik eljárási szabályaiban, azonban az EFTA Bíróság alapszabályának és eljárási szabályzatának az Európai Bírósáéhoz való nagymértékű hasonlósága valószínűvé teszi a közösségi jogi gyökeret.

Az afrikai kontinensen az OHADA (*Organisation par l'harmonisation en Afrique de Droit des Affaires*) bíróságának (*Cour Commune de Justice et d'Arbitrage*)

⁶⁰ *Civil Procedure Code*, Art. 2086.

⁶¹ D. CAMPBELL (ed.), *International civil procedures...*, i.m., 338, CPC, Art 586 et seq.

⁶² *Règlement de procédure de la Cour de justice Benelux*, Art. 60-65 (article 12, alinéa 2, du Traité du 31 mars 1965 relatif à l'institution et au statut de la Cour).

⁶³ *Protocol 5 on the Statute of the Court*, Art. 38; *Rules of Procedure* Art. 91.

eljárási szabályzatában bukkantam a *tierce opposition*ra.⁶⁴ A szabályzat szerint bármely természetes vagy jogi személy élhet ezzel a lehetőséggel a bíróság határozatával szemben, amely jogait sérti, feltéve, hogy a határozatot fellebbezésével nem támadta meg és az alapeljárásban nem tudott részt venni. A COMESA (*Common Market for Eastern and Southern Africa*) bírósága előtt akkor lehet *tierce opposition*nal élni, ha a fél bebizonyítja, hogy a megtámadott ítélet jogait sértette és az alapeljárásban nem tudott részt venni.⁶⁵ Az Afrikai Unió bíróságáról szóló jegyzőkönyvben és a még hatályba nem lépett Afrikai Emberi Jogi Bíróság létrehozásáról szóló jegyzőkönyvben nem találtam meg a keresett jogintézményt.

Büntetőügyekben eljáró nemzetközi szerződéssel létrehozott bíróságok⁶⁶ előtti eljárásokban nem ismert a *tierce opposition*. Ez összhangban van azzal a ténnyel, hogy a vizsgált nemzeti jogok egyikében sem ismeri a büntető eljárásjog a kérdéses jogintézményt.

⁶⁴ *Règlement de la Procédure de la Cour Commune de Justice et d'Arbitrage, Art. 47.*

⁶⁵ *Rules of Court, Rule 87.*

⁶⁶ *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, International Criminal Tribunal for Rwanda, International Criminal Court.*